

8. Небава М. І. Формування та використання системи соціальних стандартів і гарантій у перехідній економіці // Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. Випуск 109–110. – 2001. – С. 87–91.
9. Батажок І. Я. Соціально-економічні гарантії в умовах ринкової трансформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Батажок Світлана Григорівна / Київ. – 2007. – 20 с.
10. Структура сукупних витрат. Держкомстат України 1998-2010. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
Споживання продуктів харчування в домогосподарствах. Держкомстат України 1999-2009. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 33.025.12:378

Підкамінний І. М.,
к.е.н., доцент, Київський національний
торговельно – економічний університет;
Підкамінна О. В.,
нач. сектору внутрішнього аудиту,
ПВНЗ «Мистецький інститут художнього
моделювання та дизайну ім. С. Далі», м.Київ

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В статті розглянуто сутність фінансового контролінгу та питання, пов'язані із його застосуванням у вищих навчальних закладах. Результати наукового дослідження, що розглянуті у статті, дали змогу зробити висновки про необхідність і реальність в умовах кризової ситуації на ринку освітніх послуг в Україні впровадження системи фінансового контролінгу у вищих навчальних закладах.

В статье рассмотрены сущность контроллинга и вопросы, связанные с его применением в высших учебных заведениях. Результаты научного исследования, рассмотренные в статье, позволили сделать выводы о необходимости и реальности в условиях кризисной ситуации на рынке образовательных услуг в Украине внедрение системы финансового контроллинга в высших учебных заведениях.

The paper considers the essence of financial controlling and issues related to its use in higher education. The research results that are considered in the article made it possible to draw conclusions about the necessity and reality in a crisis situation in the education market in Ukraine, introduction of financial controlling in universities.

Актуальність проблеми. Система вищої освіти та вищі навчальні заклади (ВНЗ) є складовою частиною соціально – культурної сфери будь – якої країни, що зумовлюють певні особливості в проектуванні та функціонуванні управління ними на макро– та мікроекономічному рівнях.

На макроекономічному рівні система вищої освіти та ВНЗ жорстко регулюються державою, особливо щодо стандартів освітніх послуг (їх змісту та якості) і грошових потоків (у державних ВНЗ).

Державне регулювання вищої освіти в Україні висуває високі вимоги

до ВНЗ щодо кількості та якості професорсько – викладацького складу, кількості годин навчального навантаження, розміру навчальних площ і норм бібліотечного фонду на одного студента, що призводять до значного фінансового навантаження на них. Недержавні ВНЗ високі витрати на надання освітніх послуг повністю покривають за рахунок власних доходів. А державні ВНЗ отримують бюджетне фінансування, що реалізується за принципом «від досягнутого рівня». Цей принцип, що історично склався ще за часів СРСР, не враховує взаємозв'язок бюджетного фінансування державного ВНЗ із кількістю студентів, які навчаються на бюджетних коштах, а тому частину витрат ВНЗ має покривати за рахунок позабюджетних джерел фінансування, які обмежені на законодавчому рівні.

Разом з тим, сучасні ВНЗ є великими господарюючими суб'єктами, що мають значні фінансові потоки, а тому вимагають існування в організаційній структурі фінансової служби, яка б здійснювала фінансове планування та контроль фінансових показників діяльності. Проте сучасні ВНЗ для вирішення цих завдань мають, в кращому випадку, планово – економічний відділ (що характерно для державних ВНЗ) або взагалі не мають подібного підрозділу (наприклад, в більшості недержавних ВНЗ). Наслідком цього є балансування багатьох недержавних ВНЗ на межі банкрутства.

В американській і європейській практиці господарювання майже в усіх сферах економіки вже давно апробовано такий управлінський інструмент як контролінг, що дозволяє об'єктивно оцінювати економічну ситуацію (в т. ч, фінансову), в якій знаходиться організація та ухвалювати раціональні рішення, що вирішують поточні та майбутні економічні та фінансові проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Контролінг є одним з найважливіших інструментів успішного функціонування організації. Широкий інтерес до контролінгу як до одного з нових напрямів інформаційно – економічного розвитку організації обумовлюється появою численної перекладної літератури з питань фінансів, обліку, ціноутворення тощо.

Значний внесок в теорію контролінгу внесли німецькі науковці: Й. Вебер, А. Кюнцле, Х.-Ю. Кюпер, Е. Майер, Р. Манн, Т. Рейхман, Х. Фольмут, Д. Хан, П. Хорват, А. Шмідт.

Ідеї (концепції) німецької школи контролінгу дістали подальшого розвитку в працях російських таких науковців як: Ю. Аніскін, І. Бородушко, Н. Данілочкіна, А. Кармінський і С. Фалько.

В Україні розвитком теорії контролінгу та його популяризацією серед фахівців різних сфер економіки займаються: С. Івахненко і О. Мелих, Т. Калайтан, М. Лучко, С. Петренко, М. Пушкар, М. Тарасюк, О. Терещенко, І. Цигилик, Н. Шульга, Ю. Яковлев.

Аналіз цих публікацій та значної кількості наукових статей

засвідчив, що питання розвитку теорії фінансового контролінгу та його впровадження в діяльність вищих навчальних закладів не вирішені.

Мета статті (постановка завдань). Метою статті є дослідження необхідності та можливостей застосування фінансового контролінгу у вищих навчальних закладах, аналіз проблем, які при цьому виникають, а також розроблення методичного підходу до впровадження системи фінансового контролінгу у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження. Основною особливістю системи вищої освіти в Україні є її соціальна значущість, що призводить до неминучого жорсткого державного регулювання діяльності ВНЗ, що певною мірою обмежує їх прибуток (через високі витрати) на ринку освітніх послуг. Тому серед багатьох проблем, з якими стикаються ВНЗ, пріоритетне значення має ефективне управління фінансово – господарською діяльністю в умовах демографічної та фінансової криз в Україні.

Сучасна кризова ситуація на ринку освітніх послуг, що зумовлена зменшенням кількості абітурієнтів і їх низькою платоспроможністю, висуває перед адміністрацією кожного ВНЗ нагальні питання забезпечення фінансової стійкості та довгострокової конкурентоспроможності. В зв'язку з цим та з огляду на інтенсивну конкуренцію, зумовлену демографічною та фінансовою кризами в Україні, доцільно було б керівникам відібрати такі фінансові методи, які б забезпечили досягнення цілей своєї діяльності.

Проте цими питаннями в недержавних ВНЗ майже не опікуються. Однією з причин такої проблеми є низький рівень кваліфікації їх керівництва, оскільки більшість керівників не мають економічної та управлінської освіти, а тому легковажно ставляться до економічного та фінансового аналізу минулої, поточної та майбутньої фінансово – господарської діяльності.

В державних ВНЗ ситуація з економічним і фінансовим аналізом діяльності складається по – іншому: оскільки вони є реципієнтами бюджетних коштів, то фахівцями спеціальних підрозділів лише здійснюється відстеження минулих подій (фінансовий облік) і лише в деяких ВНЗ – подій у реальному масштабі часу (управлінський облік). Передбачення майбутніх подій, що може бути забезпечене контролінгом – відсутнє в усіх ВНЗ незалежно від форми власності.

Не зважаючи на неоднозначне тлумачення контролінгу закордонними та вітчизняними науковцями й практиками (з їх думками можна ознайомитись в працях, наведених у списку використаних джерел), він поступово впроваджується в практику діяльності організацій і підприємств, що функціонують в Україні (в першу чергу, спільних підприємств, дочірніх підприємств, холдингів).

Так, Т.В.Калайтан розглядає контролінг як один з основних елементів, що формують систему управління підприємством [2, с.12]. А Ю.Яковлев розглядає контролінг як функціонально відособлений напрям

економічної роботи на підприємстві, пов'язаний із реалізацією фінансово – економічної функції в управлінні для ухвалення оперативних і стратегічних управлінських рішень [6, с. 21].

Як зазначає О. Терещенко: «... контролінг — це спеціальна саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства і включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг» [4, с. 404]. І там же зазначається, що служба контролінгу в організації безпосередньо не приймає рішень, а здійснює їх підготовку, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією.

Контролінг в організації може охоплювати різні види економічної та управлінської діяльності. Н. Шульга [5, с. 37] вважає що контролінг обслуговує дві умовні сфери: фінансову та нефінансову (маркетинг, виробництво, персонал, логістику тощо). В зв'язку з цим можна сказати, що в організації фінансовий контролінг забезпечує досягнення як тактичних, так і стратегічних цілей, а нефінансовий контролінг – тільки стратегічних.

Більшість науковців вважає, що сутність контролінгу необхідно виявляти через його функції, проте єдиних підходів щодо їх тлумачення та класифікації немає. С. Івахненко і О. Мелих, узагальнивши тлумачення фінансового контролінгу різними науковцями, дали таке його визначення: «Фінансовий контролінг, на нашу думку, є інтегрованою підсистемою прийняття управлінських рішень щодо пріоритетних напрямків фінансової діяльності підприємства, яка базується на комплексному аналізі даних бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та передбачає узгодження (інтеграцію) фінансових аспектів функціонування усіх підрозділів підприємства» [1, с. 95].

В теорії фінансового контролінгу А. Кюнцле виокремив 6 концепцій [7], кожна з яких може бути застосована у вітчизняних ВНЗ окремо або разом:

- 1) концепція формування інтегрованого інструментарію планування та контролю (наприклад, для аналізу економічної та фінансової інформації);
- 2) концепція виробництва, збуту або сервісу (наприклад, для врахуванні певних обмежень розвитку);
- 3) концепція врахування специфіки діяльності підприємства;
- 4) концепція орієнтації на рух грошових потоків (наприклад, в умовах обмеження ліквідних засобів і майбутніх грошових потоків);
- 5) концепція фінансового контролінгу як підґрунтя для ухвалення управлінських рішень (наприклад, для обґрунтуванні ринкової позиції в певному сегменті);
- 6) концепція управління та ухвалення управлінських рішень (наприклад, для оцінки взаємовідносин між працівниками та визначення рівня їх відповідальності).

Очевидно, що адміністрація ВНЗ повинна використовувати ту концепцію фінансового контролінгу, яка задовольнятиме конкретні на певний період цілі. Разом з тим, типовими цілями фінансового контролінгу у ВНЗ можуть бути:

- 1) забезпечення стабільного розвитку в обраному сегменті ринку освітніх послуг;
- 2) орієнтація управлінського процесу на збільшення прибутку та вартості капіталу;
- 3) мінімізація фінансових ризиків.

Оскільки серед науковців немає єдиної думки щодо тлумачення фінансового контролінгу, то і єдиного переліку його функцій також немає. Популярним серед науковців є перелік функцій фінансового контролінгу, який сформулював О. Терещенко: координація, фінансова стратегія, планування та бюджетування, бюджетний контроль, внутрішній консалтинг і методологічне забезпечення, внутрішній аудит і ревізія [4, с. 406].

Логічний аналіз доцільності застосування фінансового контролінгу у ВНЗ наводить на думку, що це матиме сенс лише в тому випадку, коли його адміністрація буде застосовувати системний підхід до управління організацією.

Система фінансового контролінгу у ВНЗ необхідна для прогнозування цін на освітні й наукові послуги та визначення вигідних умов їхньої реалізації, рівня можливих знижок певним категоріям студентів, для розрахунку очікуваних витрат і фінансових результатів, податкових платежів і створюваних резервів.

За допомогою фінансового контролінгу також можуть бути вирішені традиційні проблеми обліку і управління: низька платіжна дисципліна структурних підрозділів, неконтрольована дебіторська заборгованість, незадовільне управління витратами, помилкове визначення прибутковості певних освітніх і наукових послуг, брак оборотних коштів.

На думку, М. Лучко відсутність достовірної інформації спричинює неправильні управлінські рішення, що згодом позначаються на роботі і загальному фінансовому стані підприємства [3, с. 704]. Для усунення подібної проблеми доцільною є інтеграція в системі фінансового контролінгу бухгалтерського обліку та звітності, що забезпечить адміністрацію ВНЗ об'єктивною, достовірною та своєчасною інформацією.

Можна виокремити такі переваги застосування фінансового контролінгу у ВНЗ:

- забезпечення ліквідності і платоспроможності;
- узгодження фінансового і управлінського обліку;
- взаємоув'язка внутрішнього і зовнішнього середовища організації за допомогою бюджетування;
- орієнтування на досягнення реалістичних фінансово-економічних показників.

Не зважаючи на яскраво виражені переваги фінансового контролінгу для організацій існують цілком об'єктивні проблеми, що можуть виникнути при його впровадженні у ВНЗ:

- скептичні погляди керівництва на впровадження фінансового контролінгу, результати якого помітні не одразу;
- відсутність досвіду формулювання бажаних результатів від впровадження фінансового контролінгу;
- недостатні економічні знання менеджерів;
- складність залучення кваліфікованих працівників.

Для результативного впровадження фінансового контролінгу у ВНЗ доцільним є його здійснення в такій послідовності:

- 1) прийняття рішення (відбувається переважно у випадку різкого погіршення основних показників діяльності);
- 2) діагностика існуючої системи управління (фіксація сучасного стану функціонування системи управління в організації);
- 3) розробка концепції оптимальної системи управління підприємством (формування технічного завдання на проектування бажаної системи управління та адекватного їй фінансового контролінгу);
- 4) входження контролінгу у «двері» організації (формування інструментальної бази контролінгу та створення відповідної служби);
- 5) запровадження фінансового контролінгу в поточну діяльність організації (демонстрація дієвості розробленого інструментарію та переконання менеджерів у доцільності його застосування);
- 6) закріплення позицій (визнання та розповсюдження інструментів контролінгу в усіх підрозділах);
- 7) зростання значущості та обсягу функцій контролінгу (постійне розширення функцій, завдань та інструментарію контролінгу).

Висновки. Таким чином, існуюча система управління у вітчизняних вищих навчальних закладах недостатньою мірою враховує можливості застосування фінансового контролінгу. Як результат служба фінансового контролінгу ще недостатньо впроваджується в діючу систему господарювання України, тому надзвичайно важливо сьогодні правильно організувати здійснення фінансового контролінгу на підприємстві з урахуванням специфіки його функціонально-організаційної структури та виду діяльності, що допоможе запобігати виникненню кризових економічних ситуацій, ідентифікувати причини фінансових проблем та сприятиме їх ефективному усуненню.

Використані джерела інформації:

1. Івахненко С. В., Мелих О. В. Фінансовий контролінг: методи та інформаційні технології / С. В. Івахненко, О. В. Мелих. – К.: Знання, 2009. – 319 с.
2. Калайтан Т. В. Контролінг : навчальний посібник / Т. В. Калайтан. – Львів: Новий світ, 2000, 2008. – 252 с.
3. Лучко М.Р. Контролінг: теоретичні основи організації : монографія / М.Р. Лучко, О.М. Десятнюк. – Тернопіль : Тер Аудит, 2000.

4. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
5. Шульга Н. П. Банківський контролінг: теорія, методологія, практика. – К.: Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2004. – 326 с.
6. Яковлев Ю. П. Контролінг на базі інформаційних технологій / Ю. П. Яковлев. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 318 с.
7. Kunzle A. Finanzcontrolling in KMU: Dissertation Nr 302 / A. Kunzle. – Gutenberg Druck, 2005. – s. 299.

УДК 332.12.(477)

Пушкарь І.В.,
канд.наук з держ.упр.,
доцент кафедри обліку і аудиту
Запорізькій національній університет

ЗАХОДИ ПОЛІПШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ РЕГІОНІВ

Перехід економіки України на ринкові основи функціонування пов'язано з трансформацією соціально-економічних відносин у всіх сферах діяльності, у тому числі в промисловому виробництві регіонів. Він супроводжується посиленням глобалізації, інтеграції та регіоналізації, які потребують нових заходів державної підтримки. Для прискорення розвитку та підвищення конкурентних переваг галузі регіонів, необхідно створення ефективної системи державного регулювання розвитку промисловості .

Переход экономики Украины на рыночные основы функционирования связан с трансформацией социально-экономических отношений во всех сферах деятельности, в том числе в промышленном производстве регионов. Он сопровождается усилением глобализации, интеграции и регионализации, которые нуждаются в новых мероприятиях государственной поддержки. Для ускорения развития и повышения конкурентных преимуществ отрасли регионов, необходимо создание эффективной системы государственной регуляции развития промышленности .

Transition of economy of Ukraine on market bases of functioning is related to transformation of socio-economic relations in all spheres of activity, including in industrial production of regions. He is accompanied by strengthening of globalization, integrations and regeneration, which need new measures of state support . For acceleration of development and increase of competitive edges of industry of regions, it is necessary creation of the effective system of the state adjusting of development of industry .

Постановка проблеми. В інформаційну еру успіх промислового комплексу галузі регіонів залежить від його інвестування у свої інтелектуальні активи та управління ними. Функціональна спеціалізація повинна інтегруватись з бізнес-процесом, орієнтованим на споживача. Масове виробництво стандартних товарів і послуг повинно замінюватись гнучкою і високоякісною пропозицією нових продуктів, які розробляються для кожного індивідуального цільового сегмента ринку. Інновації і